

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CURRICULUM NAȚIONAL

ARIA CURRICULARĂ
LIMBĂ ȘI COMUNICARE

GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA

Clasele X-XII

Chișinău, 2019

Aprobat:

- Consiliul Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 22 din 05.07.2019
- Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

- **Angela CUTASEVICI**, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
- **Valentin CRUDU**, dr., șef Direcție învățământ general, MECC, coordonator al managementului curricular
- **Ala NIKITCENKO**, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

- **Vladimir GUȚU**, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
- **Ion GUȚU**, dr. conf. univ., USM, expert-coordonator pe aria curriculară *Limbă și comunicare*

GRUPUL DE LUCRU:

- **Anna STOLETNEAIA** (coordonator), lector superior, US din Comrat
- **Oxana CONSTANTINOVA**, grad did. întâi, IPLT „M. Guboglo”, r. Ceadâr-Lunga
- **Lidia ÎUSIUMBELI**, grad did. întâi, IPLT „B. Yanakoglo”, s. Copceac, r. Ceadâr-Lunga
- **Anna SUCMAN**, grad did. întâi, Colegiul „Mihail Çakir”, Comrat

ÖNSÖZ

Gagauz dilinin hem literaturasının üüretmäk/üürenmäk proçesinin baş neeti, ki etiřmää Moldovadaki hem Evropadaki üürenmäk uurlarına, tamannamaa gagauz dilinin standartlarını. Bu diştiplinanın konçeptişyasında isteniler, ki ana dili üürenilsin diil sade orfografiya kurallarını bilmäk için, ama taa çok *sözleşmäk* için, taa çok sözü kullanmak için, *komunikativ kompetençiyasını* tamannamak için. Gagauz dili lääzım üürenilsin ölä, ki olsun nicä kullanmaa onu praktika işlerindä, yaşamanın herbir situatışyasında.

Gumanitar diştiplinaların arasında gagauz dili önemni eri kaplêêr, çünkü üürenicinin büütmäk, terbiyetmäk, üüretmäk hem becermeklerini kurmak proçesindä ana dilindän paalı yoktur. Ana dili üüreniciyi bilgi-terbiyetmäk tarafından ilerleder, hazırlêêr onu insan arasında yaşamaa, biri-birinnän annaşmaa.

Onun için gagauz dilinin hem literaturanın üürenilmesindä lişey klaslarında te bu kompetençiyaları olur noktalayım: ***serbest hem kolay sözleşmäk, annamak, becermäk kullanmaa, lingvistika kompetençiyaları, kultura hem etiket kompetençiyalarını.***

Üürenicilerin hem üüredicilerin heberina: enilenmiş kurikuluma görä önemni diiřilmekläer oldu:

- Gagauz dilinin hem literaturanın kompetençiyaları (5 kompetençiya) kuruldu eni kurikulununun istediklerinä görä.
- Kompetençiyaları tamannamak için subkompetençiyaları düzüldü, speşifika terminleri hem da produktlar verildi.
- Kompetençiyalara görä enidän bakıldı gagauz dilinin hem literaturanın standartları.
- Yılın sonunda genel bilgilär, becermekläer hem da paalılıklar belli edildi.
- Literatūra tekstleri teklif etmäk uurunda verildi.
- Gagauz dili hem literatūra predmetin başka okul predmetlerinnän baalantları uygulandı.

Kurikulum geniş maanalı bir laftır, angısı bilim-metodika terminologiyasına girdi da büünkü gündä genişän kullanılêr. Bu termin latin dilindän gelir da onun maanasıdır „yol, çevrä”. „şkola kurikulumu”, „predmet kurikulumu” deyeräk, onun maanası metafora gibi kullanılêr. „Üürenmäk programası”, „Metodika teklifleri”, „Metodika önetmesi” lafbirleşmelerinä bakarak, bu annamanın taa çok aspekti var. Var nicä demää, ki bu kurikulumda taa genişän gösteriler önemni ideyaların hem neetlerin sisteması. Bu üzerä kurikulum bir ii orientir gibi üürenmäk kiyatlarını, testleri hem başka da metodika materiallarını hazırlamaa deyni büyük yardım verir.

Gagauz dili hem literatūra kurikulumun davaları X-XII-ci liřey klaslarına deyni bunardır:

- artistik tekstlerini bellietmää;
- literaturanın ilerlemesindä fenomenlerin maanasını hem önemniliini açıklamaa;

- literatúra üüretmesinin etaplarında üürenicilerin logika fikirini, oluşturmak yollarını bellietmää;
- uşakların yaradıcı iřindä aktiv kolaylıklarını bulmaa da onnarı kullanmaa;
- genel prințiplerini bellietmää hem liıey klasların üürenicilerindä gagauz literatürasında bilgileri hem becermekleri oluşturmaa.

Bu kurikulumda verilerlä predmetin metodologiya temelleri hem konęeııyalar, gagauz dilin hem literaturanın üüretmäk strukturası hem sisteması, o bellieder üürenmäk materialının temel uuruunu, verer üüretmenin temel tehnologiyalarını, işlendirer bilgi kantarlamasının hem becermeklerin normalarını hem çeşitlerini.

Liıey klaslarının gumanitar profilindä, gagauz literatürasının üüretmesi dominanttır. Hep bu zamanda, belli biıey, literaturayı derindän hem geniřtän üürenmää. Gagauz dili tekstlerin yardımınnan tekrarlanêr, başka laflan, gagauz dili hem literatúra integrir veriler. Bu üzerä verili kurikulumda gösterili, ki dil teoriiyası hem söz teoriiyası literatúra tekstlerin kolaylınnan, üüreniler. Gagauz dilinin büünkü gündä en önemli fonkııyaları:

- komunikativ fonkııyası;
- kognitiv (informativ) fonkııyası;
- estetika fonkııyası.

Buna bakarak, taa çok önemnilik veriler estetika fonkııyasına, neıinki o gagauz literatürasının hem bütün gagauz halkının kulturasını gösterer.

Verili kurikulumda görä üürenicilär kendi bilgilerini hem becermeklerini gagauz dilindä hem gagauz literatürasında oluřturêrlar. Haliz büyük fayda o üüredicilerä verer, neıinki onun yardımınnan türlü-türlü kullanmak kolaylıkları esaba alınêrlar, yıllık hem hergünkü urok plannarını kurmaa deyni. Bundan kaarä, bu kurikulumdan üüredicilär genel hem aradaki neetlerini kullanêrlar, urokların davalarını taa doludan geręekleřtirmää deyni, üürenicilerin bilgilerini hem becermeklerini taa üüsek uura kaldırmaa deyni.

Gagauz dilini hem literaturayı, ana dili hem literatúra gibi üürenmää pek önemnidir, neıinki onnar yardım ederlä üürenicilerä, kendibaşına yaşamayı başladıynan, üüsek bilgili insannar olsunnar, cana yakın, ii ürekli, kendi ana dilini, vatanını, anaları-bobaları, gagauz kulturasını sevän insannar olsunnar, kendi halkının istoriyasını aaraştırsinnar, gagauz kulturasını ilerletsinnär hem zenginnetsinnär.

Kurikulum düzüldü Moldova üüretim kanunnarın uurunda, naşional hem uluslararası politikanın üüretim programaların normativ dokumentlerin temelindä (Üüretim stratejiyaları „Üüretim 2020“ (2014 y.), TEMEL KURİKULUM, Üüretim Kodeksı – 2014 y., Genel üüretim için kompetenııyaların sisteması – 2018 y., Dillär için Evropanın genel bakışları, 2018 y.

Kurikulum eni içindekilinä hem düzülmesine göre normativ bir dokumenttir, angısında efektif metodikalardan material verildi hem da sayêrıız, ki o üüredicilerä kolaylık verecek, yaradıcılık uurunda çalışmaa deyni.

Kurikulum – bu bir dokument, angısını esaba alıp, herbir üüredici iřindä kendi metodika yolunu bulacak, taa üüsek uurda bilgileri verecek.

I. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİN DİDAKTİKA KONTEPTİYASI

Gagauz dilin hem literatura lişeylerdä üüretmesinin konteptiyası belliediler gumanist pedagogika paradigmasının yardımınnan. Onun en önemni davası: üürenicilerdä üürenmeyä interesi uyandırmaa, işbirliini, saburluu, improvizaşıya zenginniini, aaraştırmayı hem dooruluun bulmasını esaba alarak.

Üürenicilerin bu klaslarda dil hem literatura üüretmesindä ana literaturasından karä bütündünnä klasika literaturasının büyük eri var, neçinki o lişeyistleri hem estetika, hem ruh tarafından terbieder. Lişey klaslarında ana dili hem literaturanın üüretmesi taa üüsek uurda geçiriler: yaradıcı işlerin burada büyük rolü var (üürenicilər tekstlän işleerlär, kendi düşünmeklerini hem bakışlarını açıklayarak, biri-birinnän fikirlerini yaraştırêrlar, okunmuş yaratmalarına hertaraflı derin analiz yapêrlar). Yaratmaya analiz yaparkan, onun formasının hem içindekilerin arasında birliini, yaratmanın janrasını, avtorun pozitşiyasını, yaradıcının individual stilini esaba alêrlar.

Gagauz dili hem literatura X, XI hem XII-nci lişey klaslarında kurikulumu göre üürenileceklär bir predmet gibi. Ama burada açıklayalım, ki ana dili hem literatura integrir predmet gibi verilecek.

Uroklarda gagauz dilinin teoriyası hem gagauz artistik yaratmaları barabar (integrir) verileceklär, ama üüretmäk taa üüsek uurda olacak. Literatura tekstlerin yardımınnan dillän baalı material tekrarlanacak.

Gagauz literaturasının yaratmaları hem derin bilgilär üürenicilerä vererlär, hem onları estetika tarafından terbiederlär. Artistik literaturası büyük yardım verer lişeyistleri üüretmää ii ürekli, cömert, doorulukçu, esaplı, zengin ruhlu olsunnar; kendi ana tarafını, ana dilini, dolay dünneyi sevsinnär hem korusunnar; gagauz halkının hepsini var olan paalılıklarını ilerletsinnär hem zenginetsinnär, gelän evladboylarına onları etiştirsinnär.

Üüretmäk plannarında gagauz dili hem literatura ana dili hem ana literaturası gibi verilerlär. Bu taraftan literaturanın hem dilinin büyük **komunikativ rolü** var, neçinki üürenicileri lääzım üüretmää gagauzça dooru hem gözäl lafetsinnär, türlü-türlü literatura kolaylıklarını, lafçevirtmelerini hem orfografiya kurallarını dooru kullanarak.

Artistik yaratması, angısı geçiler uroakta, lääzım üürenilsin otakım, ani üürenicilər ne kadar taa derindän annasınnar onun öz maanasını hem öz fikirini. **Bu üüretmäk neetiyyedir.** Yaratmanın maanası üürenicilerä lääzım paalı olsun onun terbietmäk kuvedinnän dä. Sade bu türlü seçili yaratmalar dooru yola koymaa kişiyi yardımcı olabilirlär – ilik yapmayı yaşamanın başına, temelinä koyêr. **Bu terbietmäk neetiyyedir.**

Hepsini bu üüretmäk, terbietmäk hem **ilerletmäk** neetlerini tamannamaa var nicä sade ozaman, açan alınacak esaba diil sade bütünnä klasın başkalıklı, ama herbir

üürenicinin çalışması, havezlii, bilgi derinnii, fikir kaavilii h.b. Hem bu iştä hepsindän paalı olêr üüredicinin metodları hem büünkü günün istedikleri.

Artistik yaratmaları lişey klaslarında teklif uurunda sıralanêr, ama genä dä onnar aşadadı printiplerä görä ayırıldılar:

- lişeyistlerin yaşlarına görä;
- tekstin üüsek ruhlu hem üüsek estetika uurlu paalılına görä;
- janraların çeşitliinä görä;
- lişeyistlerä deyni annaşılınan tekstlär.

Gagauz literaturasının üürenmäk obyektleri bunnardır:

- gagauz literaturasının artistik yaratmaları;
- başka dillerdän çevirilmä literaturasının artistik yaratmaları;
- artistik sözünün teoryasından haberlär;
- literatura teoryasından materiallar.

X-XII-nci lişey klaslarında işlärkän, üüredici läüzim aşadadı printipleri esaba alsın:

- bilim printiğini;
- perspektiva printiğini;
- teoriyanın praktikaylan baalantısı printiğini;
- yaşamanın hem incäzanaatın baalantısı printiğini;
- yaratma formasının hem onun içindeki maanasının arasında uygunluk printiğini;
- göstermäk printiğini.

İlk printiğä görä artistik yaratmaların analizi hem dil teoryasının materialları läüzim bilim tarafından bakılsınar, üürenicilerin bilgileri üüsek uurda olsunnar deyni. Buna deyni üüredicilerin dä bilgileri läüzim kaavi hem derin olsunnar, angısına büük yardım bu kurikulum verer.

Perspektiva printiğinin davasını çözmä deyni, üüredici läüzim uroklarda devamni işlesin o üürenicilärlän, angıları kendi yaşamasını ana dilinä baalayaceklar, angıları gelän zamannarda gagauz dili hem literatura üüredicisi olaceklar, angıları ana dili problemlarının çözmeginä katılacaklar, dil hem literatura uurunda araştırmalarlan zanaatlanacaklar.

Teoriyanın praktikaylan baalantısı printiği ozaman gerçä çıkacak, açan kabul edilmiş teoriya bilgileri praktikada kullanılacaklar, açan üürenicilär onnarı hergünkü lafetmesindä kullanacaklar, dooru yazmaa bilecekler hem becerecekler. Sade praktika sözündä bü-tündän lafların maanası açıklanêr, söz payların funktiyası, cümlelerin içindekilii belli olêr.

Yukarda verili didaktika printiğlerinin arasından göstermäk printiği en önemlidir. Burada yakışêr bir faydalı rus söyleşini analım: „Taa ii bir sıra görmä, nekadar üz sıra işitmä”. Üüredici kendi uroklarında olur türlü-türlü resimnär, dergilär, gazetalar, kiyatlar, çetvellär, shemalar kullansın. Bu printiğä görä üüredici hem şkolacıların sözlüünü zenginleder, hem onnarı estetika tarafından terbiyeder, hem üüredir kendi düşünmeklerini, bakışlarını, fikirlerini serbest hem logikayca dooru açıklasınar.

Gagauz literaturanın urokları lüüzim sıkı baalı olsunnar gagauz dilinin üürenmesindä, çünkü onnar integrir verilecek. Literatura yaratmanın dilinä analiz yaparkan, üüredici gagauz dilinin bütün spektorunu gösterer, gagauz dilinin gramatikasını tekrarlayarak.

Dil üüretmenin kimi davaları:

- lafları yardımınnan liıeyistlerin bakişlarını dooru düzmää, ruh tarafından onnarı zengin yapmaa, dünnedä insannarın kultura paalılıklarınnan tanıştırmaa;
- üürenicilerin bilgilerini dil için taa yukarı kaldırmaa;
- şkolacılar bilgi sınışlarını (kiyatlan işlemää, konspekt yazmaa, bilmää kullanmaa sözlükleri, türlü soylu yaratmaları yazmaa h.b.) vermää;
- baalantılı söz bilgilerin oluşturması, onun yardımınnan üürenicilär dili hem sözleşmäk kultasasını dooru kullanmaa üüreneceklär;
- dil sistemasi için bilgilär hem becermeklär, orfografiya hem punktuatıya kurallarını dooru kullanmaa.

Gagauz dili, ana dili olarak, kişinin hertarafılı terbietmesindä bir büyük faktordur. O liıeyistlerdä söz hem komunikativ becermeklerini oluşturêr, angıları yaşamanın türlü-türlü sferalarında läüzim. Bu becermeklär, korunmuş informaıya kolaylıkları gibi, yardım edlerlär evladboyların arasında baalantıları oluşturmaa, insannarda dil uurununu, adamın soşial üzünü, onun soşial aktivliini, kultura hem intelektual uurununu, ruh dünnesinin oluşturmasını gösterer. Bu üzerä predmetin içindekiliindä çok informaıya gagauz halkının etnogenezi için, onun kultasası için var. Haliz dildä görüner halkın kultasası, istoriyası, adetleri, tradiıyaları hem mentaliteti. Bundan kaarä, gagauz dili predmetinin içindekiliindä var çok material gagauz halkının hem Gagauz Erindä, Moldova Respublikasında yaşayan başka halkların da istoriya ilerlemesi için.

Verili printıplärlän üürenicilär läüzim yavaş-yavaş tanışsınnar da onnarı bilsinnär

Predmetlärarası kompetenıyalar gagauz literaturasının üüretmesindä oluşturulêrlar birkaç yola görä:

- 1) gagauz literaturası hem gagauz dili (gagauz literatura dilinin söz ilerlemesi alayında, yazıcının hem şairin stilini hem yaratmanın dilini esaba alarak, yaratmalarda artistik kolaylıkların kullanması, yaratıcının fikirlerini açıklamak h.b.);
- 2) gagauz literaturası hem istoriya (yazıcının hem şairin biografiyasını üürenmesindä, yaratmanın kurmasında zamannarın karakteristikasında, insan topluluun istoriyası hem literaturanın aralarında baalantılarında istoriya bilgilerin rolü);
- 3) gagauz literaturası hem resimcilik (artistik süretlerin benzeşmesi hem farklılı, portret yazmasının özellikleri, gagauz literaturasında peyzajın eri);
- 4) gagauz literaturası hem muzıka;
- 5) gagauz literaturası hem dünnä literaturası.

Başka taraftan, gagauz literaturasının başka predmetlärlän dä baalantıları var: rus literaturasının, neçinki bizim ana tarafımızda çok rus yaşêr hem bizim okullarımızda hem liıeylerimizdä üüretmäk dili rus diliydir; moldovan literaturasının, neçinki biz Moldova

Respublikasında yaşêêrız. Bu predmetlârlân lâázım da baalantılar olsunnar, zerâ Gagauz Erindâ kanuna görâ üç dil bir uurda kullanılêr: rus dili, gagauz dili hem moldovan dili.

Büünkü gündâ gagauz literaturasının üüretmesindâ predmetlârarası kompetençiyalar yardım ederlâr üüretmenin kompleks metodunu kullanmaa, hepsindâ predmetlerdâ üürencilerin bilgilerini zenginnederlâr hem derinnederlâr, onnarın meraklını predmetlerin üürenmesinâ uyandırêrlar.

Üürenmâk tehnikası hem predmetlârarası baalantılarında görüm kolaylıkların kullanılması oluşturrêrlar predmetlârarası kompetençiyalarını. Videofilmalar, CD-disklâr yardım ederlâr lişeyistlerâ taa ii annamaa yazıcıların hem şairlerin yaşamak hem yaratmak zamanını, onnarın dil hem stil özelliklerini. Görüm işlerini kullanarkan, üüredicinin kolaylı var üüretmektâ diferençiaçiya yapsın, koyulu davaları çözmââ deyni hem neetleri gerçââ çıkarmaa deyni.

Lişeylerdâ gagauz dilinin üüretmesindâ lâázım esaba almaa aşaadakı predmetlârarası baalantıların soylarını:

- *genetika baalantılarını*, angıları yardım ederlâr açıklamaa dil olayların neredân gelmesini hem onnarın maanasını;
- *yaraştırıcı baalantılarını*, angıların temelindâ üürenilân obyektlerin benzeyân tarafları bulunêrlar;
- *funkçional baalantılarını*, angıları göstererlâr, nicâ teksttâ dil özellikleri „yaşêêrlar”.

Gagauz dilinin üüretmesindâ *genetika* karakterindâ *baalantıları* gagauzların istoriyasına (kulturanın istoriyasına) baalı. İstoriyadan informaçiya kolaylık verer büünkü gagauz dilinin leksikasında hem frazeologiyasında özelliklerin çoyunu açıklamaa.

Baalantılar var nicâ iki taraftan olsunnar:

- bilim istoriyasınnan;
- dilin istoriyasınnan.

Bu baalantılara görâ var nicâ:

- dilbilginin istoriyasından informaçiyayı kullanmaa (lingvistika terminerinin açıklaması, bilgiç filologların yaşamak hem çalışmak yolların annatması);
- dil sistemasının ayırı uurlarında diişilmeklerin karakteristikası (sinonim davranmakları, leksika sistemasının çeşitleri, türlü formalarda işliklerin diişilmesi h.b.);
- ayırı lafların, frazeologizmaların açıklamasında etimologiya sızıntıların kullanması.

Yaraştırıcı karakterindâ *baalantıları* kullanılêrlar üürenân obyektlerin benzeşmesindâ, analogiyalarında. Taa ii gagauz dilinin özelliklerini annamaa deyni, başka dillerin dâ özellikleri esaba alınêrlar. Yabancı dillerini gagauz dilinnân yaraştırarkan, lişeyistlâr taa ii annayaceklar kendi ana dilinin leksika hem frazeologiya zenginniini. Bu baalantı soyu yardım eder üürencilerâ bilginin dünnesinâ “dalmaa”.

Resimciliin hem muzıkanın büyük rolü gagauz dilinin üüretmesindâ var, neçinki bu predmetlârlân ana dilini yaraştırarkan, lişeyistlerdâ fantaziya, estetika dadı, emoçiyalı duygular ilerleerlâr.

Funkcional baalantıları yardım ederlär liıeyistlerä dilin stillerinnän tanışmaa. Onnar türlü janrada artistik tekstlerini üüenerlär. İstoriyadan, geografiyadan, himiyadan üürenmäk kiyatların materiallarından üüenicilär bilim hem ofiıial-izmetıılık stillerindä (dokumentlär, izinnär, gramotalar) kendi bilgilerini oluıtırêlar.

Yukarda verili baalantılar aktiv kullanılêlar hem teoriya olaylarını üüenerkän, hem önemli praktika becermeklerini oluıturarkan.

Predmetlärarası baalantıları üürenmäk proıesini taa ıeıitli yapêlar hem liıeyistleri komunikativ ıalıımasına yaklaıtırêlar. Bu baalantılar üüenicileri hem üüederlär, hem terbiederlär.

Predmetlärarası baalantılar yardım ederlär ozaman, aıan üüredici kritikayca üürenmäk kiyatlarını kableder hem onda logikayca dooru, düıünceli didaktika plannarı var.

Predmetlärarası kompetenıiyalar göstererlär türlü-türlü predmetlerin arasında baalantıları.

Didaktika neetlerinä bakarak, predmetlärarası kompetenıiyalarını var nicä birkaç aspektä görä açıklamaa:

- metodların genellii yada birlii;
- bilgi vermesinin formaları;
- becermeklerin oluıturması;
- liıeyistlerin becermeklerini oluıturmaa deyni predmetlerin birlii;
- üürenmektä yaratıcı aktivliin hem kendibaıılıın terbietmesi.

Buna görä üüredici lääzım didaktikalarda verili predmetlärarası baalantıların tiplerini esaba alsın, neıinki onnar kolaylık vererlär bakılan kompetenıiyalarını oluıturmaa.

Didaktikalarda aıaadakı predmetlärarası baalantıları teklif edilerlär:

- sinhron baalantıları, eer türlü predmetlerin materialları paralel üürenilärseydilär;
- diahron baalantıları, eer bir predmetin üürenmesindä başka predmettä üürenilmiş materiallar kullanarsaydılar;
- perspektiv baalantıları, eer üüenicilerä başka predmettän taa üürenilmedik materiallar verilärseydilär.

II. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİN ADMINİSTRATIYA ETMESİ

„Gagauz dili hem literatura” predmetin statusu	Üretmək projesindä kullanmak	Klas	Saatların sayısı haftada		Yıllık saatların sayısı
			real	gumanitar	
Programaya görä mutlak üürenilän	Dil hem sözleşmək	X	3	4	102/136
		XI	3	4	102/136
		XII	3	4	99/133

2.1. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİNDÄ KLASLARA GÖRÄ TEMALAR HEM SAATLAR

Klas	Temel/integrir birimlerin içindekilii	Saatların sayısı	
		Real	Guman.
X	<i>Sözleşmək kulturası.</i> Leksika kaynakları. Dooru sözleşmək özellikleri (komunikativ kompetençyanın normaları). Sözlüklerin tipleri. Sözlüklerin kullanması. Elektron hem internet sözlükleri.	5	6
	Önemni soñjal dokumentlerin kurması. SV-i. Bildirim. Ofiñial yazışmak. Yazmaa/doorutmaa kendi tekstini. Tekstin doorutmasında türlü kolaylıklar.	8	10
	<i>Stilistika.</i> Gagauz dili hem onun funkñional stilleri (bilgilerin aktual etmesi). Artistik stilindä dilin özellikleri (bütündän bakış). Laf zenginniin stilistika kaynakları.	5	9
	<i>Fonetika.</i> Vokal hem konson garmoniyası. Laflarda fonetika analizi. Vokal hem konson donmesi. <i>V, H, Y (lafın çeketmesindä)</i> konsonnarın dooru yazılması.	5	7
	<i>Söz teoriyası.</i> Tekst hem onun nişannarı. Tekstin kurulması. Tekstin kurulmasında dil kolaylıkları. Cümlelerin arasında maana hem gramatika kolaylıkları. Tekst çeşitleri (söz tipleri): annatma, yazdırma, fikirlemä.	5	8
	<i>Literatura.</i> Literatura – kulturenin bir payı hem lafın incäzanaatlı (ustalı). Literatura nicä bir ilerleyän fenomen. Okuyucu – te o, kim kableder hem interpretañiya literatura yaratmasına yapêr.	5	6
	<i>Gramatika.</i> Laflar dilin gramatika sistemasında. Gagauz dilinin orfo-grafiya hem orfoepiya kuralları.	3	5
	<i>Folklor.</i> Halk masalı hem artistik masalı (var avtoru): yaratmanın speñifikası, bütölü hem fantastikalı elementlär, personajların tipleri, leksikanın zenginni. Balada. Legenda. Dastan. Mif.	8	12
	<i>Leksikologiya.</i> Lafın leksika maanası Birmaanalı hem cokmaanalı laflar. Lafların öz hem ikincil maanaları. Omonimnar. Sinonimnär. Antonimnär. Eski laflar. Neologizmalar. Profesional lafları. Frazelogiya çevirtmeleri.	6	8

	<i>Literatura janraları.</i> Artistik yaratmaların janraları: epika, lirika, dramatika. Lirika janrası, onun özellikleri. Poetika tekstin elementleri: tema, motiv, leytmotiv, şiirin strukturası (<i>rifma, ritm, şiirin sıracı, adetçä sölpet, biyaz şiir</i>). Lirika yaratmasında artistik kolaylıkları (<i>epitet, metafora, tekrarlamak h.b.</i>).	7	9
	<i>Lafkuruşu.</i> Lafın morfemaları – kök hem afiks. Afikslerin çeşitleri. Afikslerin dooruyazılması. Lafkuruşu analizi.	6	8
	<i>Literatura janraları.</i> Epika janrası. Bu janranın dominant çizgileri (bilgilerin aktualizaşyası, bilgilerin derinnetmesi). Yaratmanın ideyası hem tematikası. Yaratmanın problematikası. Süret sisteması. personajlar. Annatma janrası.	9	13
	<i>Sintaksis.</i> Lafbirleşmesi. Lafbirleşmelerin bölümneri. Belliedici lafların maanalarına görä lafbirleşmelerin çeşitleri. Bellilikçi lafbirleşmelerin soyları. İzafetlär. İzafetlerin özellikleri. Lafbirleşmelerindä hem cümledä lafların baalantısı. Lafbirleşmelerinä analiz.	7	10
	<i>Şkola yaratmaların soyları.</i> Yaratma – lirika tekstinä komentariya.	4	4
	<i>Yaratma – personaja karakterisitka.</i>	4	4
	<i>Yaratma-yazdırma.</i>	4	4
	<i>Yaratma – analiz (yaratmanın okumasından sora).</i>	4	4
	Üredicinin bakışına görä saatların kullanması.	7	9
XI	<i>Sözleşmäk</i> kulturası. Tekstin kurulmasında babalantılık. İnternet-saytların kullanması informatiya hem dokumentatiya erleşirmesi için.	3	4
	<i>Stilistika.</i> Yazıcının individual stili. Uygun söz, şitata, frazeologizm teksttä.	6	7
	<i>Morfologiya.</i> Adlık. Adlıkların nişannarı. Adlıkların kurulması. Adlıkların sayısı. Adlıkların hallanması. Adlıkların saabilik forması. Adlıkların sintaksis funktşyası. Adlıkların morfologiya analizi.	8	12
	<i>Söz stilleri.</i> Söz stillerin janraları. <i>Lafetmäk stilin janraları:</i> günnük, mektup.	5	8
	<i>Nişannık.</i> Nişannıkların kurulması. Nişannıkların yaraştırma uurları. Nişannıkların cümledä funktşyası. Nişannıkların morfologiya analizi.	4	6
	<i>Literatura janraları.</i> Epika janrası. Bu janranın dominant çizgileri (bilgilerin aktualizaşyası, bilgilerin derinnetmesi).	4	5
	<i>Sayılık.</i> Sayılıkların bölünmesi. Sayılıkların dooruyazılması.	5	7
	<i>Aderlik.</i> Aderliklerin çeşitleri. Üz aderlikleri. Hatırlık aderlikleri. Gösterici aderliklär. Soruş hem ilişki aderlikleri. Bellilikçi aderlikleri. Bellisiz aderlikleri. İnkär aderlikleri. Saabilik aderlikleri. Aderliklerin morfologiya analizi.	6	9
	<i>İşlik.</i> İşliklerin temel forması, gramatika nişannarı, sintaksis funktşyası. İşliin infinitiv forması. İşliin inkärlik forması. İşliklerin düzülmesi. İşliin çalımnarı. İşliin izin çalıımı. İşliin oluşluk çalıımı. İşliin sadä hem katlı zaman formaları. Şindiki zaman. Mutlak gelecek zaman. Bellisiz gelecek zaman. Mutlak geçmiş zaman. Bellisiz geçmiş zaman. İşliin sankilik çalıımı. İşliin isteyişlik çalıımı. İşliin morfologiya analizi.	12	14
	<i>Literatura janraları.</i> Roman janrası. Yaratmanın ideyası hem tematikası. Yaratmanın problematikası. Süret sisteması. personajlar.	6	11

	<i>İştennik.</i> İştenniin laf çevirtmesi. İştenniklerin sintaksis funktiyası. <i>Hal iştennii.</i> Hal iştenniinkli laf çevirtmesi. Hal iştenniink sintaksis funktiyası.	4	6
	<i>Publiştika stilin janraları:</i> reportaj, statya.	8	10
	<i>İşhallık.</i> İşhallıkların bölümneri. İşhallıkların gramatika formaları. İşhallıkların dooruyazılması. İşhallıkların sintaksis funktiyası.	4	6
	<i>Yardımcı söz payları.</i> Baalayıcılar. Baalayıcıların çeşitleri. Ardlaflar. Modal laflar. Paycıklar. Duygucular.	4	6
	Şkola yaratmaların soyları. Yaratma-fikirlemä.	4	4
	<i>Yaratma-sintez.</i>	4	4
	<i>Yaratma-literatura patredi.</i>	4	4
	<i>Yaratma – baalantılı analiz (yaratmanın okumasından sora).</i>	4	4
	Üredicinin bakışına görä saatların kullanması	7	9
XII	Sözleşmäk kulturası. Sözlüklerin hem internetin kullanması informatiya hem dokumentaşıya erleştirmesi için. Türlü stillerdä tekstlerin yazması.	5	6
	<i>Sadä cümlä.</i> Neetä görä cümlelerin soyları: annatma, soruş hem izin cümlelär. Duygulu hem duygusuz cümlelär. Sadä cümleyä sintaksis analizi.	5	6
	<i>Ofişial-izmetçilik stili.</i> Yalvarım. Kurikulum Vitae. Teklif. Reklam yazması.	8	10
	<i>Cümlenin baş payları.</i> Subyekt. Sadä predikat. Katlı predikat. Aldardan predikatların şındaki hem geçmiş zamannarda afiksleri. Bir başpaylı cümlelerin soyları.	7	8
	<i>Bilim stili.</i> Anotaşıya. Bilim-informaşıya.	5	8
	<i>Cümlenin ikincili payları.</i> Tamannık. Bellilik. Eklembellilik. Hallıklar. Cümlenin ayrırlı ikincili payları.	6	8
	<i>Birsoy paylı cümlelär.</i> Birsoy paylarda baalayıcılar. Birsoy paylarda bütünleştirici laflar. Birsoy paylı cümlelerdä durguçluk nişannarı.	5	8
	<i>Cümlä paylarının gramatikayca diil baalı laflar.</i> Koyulma laflar hem cümlelär. Danışmak.	4	6
	<i>Literatura janraları.</i> Dramatika janrası, onun ozellikleri.	10	14
	<i>Katlı cümlä. Dalsız katlı cümlä.</i> Baalayıcısız dalsız katlı cümlä. Baalayıcısız dalsız katlı cümledä durguçluk nişannarı. Dalsız katlı cümlenin sintaksis analizi.	6	8
	<i>Dalı katlı cümlä.</i> Dalı katlı cümlenin sintaksis analizi. Bellilikçi dal cümlä. Tamannıkçı (annadıcı) dal cümlä. Hallıkçı dal cümlä. Erlik dal cümlä. Zaman dal cümlä. Neetlik dal cümlä. Sebeplik dal cümlä. Nicelik dal cümlelär. Nekadarlık dal cümlä. Yaraştırma dal cümlä. Sankilik dal cümlä. Brakım dal cümlä. Dalı katlı cümlenin sintaksis analizi. Birkaç dal cümleli katlı cümlä.	10	12
	<i>Punktuaşıya.</i> Virgül hem noktaylan virgül baalayıcısız katlı cümledä. İki nokta baalayıcısız katlı cümledä. Çizgi baalayıcısız katlı cümledä.	5	7
	<i>Doorudan söz.</i> Doorudan sözdä durguçluk nişannarı. Doorudan sö- zün kıynaş sözä çevirilmesi.	3	6

Şkola yaratmaların soyları· Yaratma-paralel.	4	5
<i>Yaratma</i> -literatura patredi.	4	5
<i>Yaratma</i> – baalantılı analiz (yaratmanın okumasından sora).	4	5
<i>Yaratma</i> – kinonun hronikası, spektaklinin hronikası.	4	5
Üüredicinin bakışına görä saatların kullanması	7	9

III. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİN SPEŢİFİKA KOMPETENŢİYALARI

1. Verbal işbirleşmesindä kendilik, üüretim (proşesindä) hem cümnä kullanmasında aazdan türlü söz situaŢiyalarında sözüñ ilerlemesi, konstruktiv davranmasını hem kanaat olmasını göstereräk.
2. Gagauz ruh-kultura mülkündä literatura-artistik tekstlerinä interpretaŢiya yapması, kritika düşünmeklerini, milli hem cümnä paalılıklarına baalantsısını göstereräk.
3. Aazdan hem yazılı tekstlerin kurması, dil (gramatika, leksika, stilistika) uurunda güvenniini, kendibaşına işlemesini hem özelliini göstereräk.
4. Avtorlarların yaratmalarına hem literatura kaynaklarına dayanıp, bütün yaşamasının süresindä kendi ilerlemesi için lingvistika hem okumak görgüsünün kullanması, sorumnuunu, estetika meraklıını, paalılıını kablederäk.
5. Evropa hem global kontekstindä kendi dil hem kultura özelliin açıklaması, çok dilli hem çok kulturalı dünneyä meraklıını hem tolerantlıını, kişiliin bütünnüünü, kıymetliini göstereräk.

IV. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİN ÜRETİM BİRİMNİERİ

X KLAS

Kompetençiya (subkompetençiya) birimnieri	İçindekiliiin birimnieri	Üretim işleri hem produktlar
<p>1.1. Okunmuş hem annadılmış millet kontekstin içindekiliiin özeliini, originallıını annayıp-kabletmää.</p> <p>1.2. Lääzıınını terminnieri kullanııp, literar hem nonliterar tekstlerä interpretatçiya yapmaa.</p> <p>1.3. Türlü söleşmäk komünikaçiyasında kişiliin bütünnüünü, kıymetliini hem tolerantlıını göstermää.</p> <p>1.4. Söz zenginiini ilerletmesinde sözlüklerin kullannasınıın faydalınıı duymaa .</p> <p>1.5. Kendi sözünde epika, lirika janraların terminnieriini kullannamaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dooru söleşmäk özelliikleri. • Epika, lirika janraları hem onnarın özelliikleri. • Baalantılı söz tipleri. • Söz stilleri. Artistik stili. • Artistik yaratması hem onun analizi. • Şkola yaratmaların soyları. • Dialoglar söleşmäk situatçiyalarında. • Elektron hem internet sözlükleri. <p>Speçifika terminnieri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - epika, lirika janraları; - halk masalı; - lirika yaratması; - annatma; - poema; - interpretatçiya; - gözletmäk proçesi.	<p>Söleşmäk hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kontekstin stilistikka özeliini, originallıını görsünnär, açıklasınnar; - konkret literatura yaratmasını yazıcı yaratmasınıın belliiledili perioduna ilişkilik göstereşinnär; - nonverbal elementlerini adekvat kullansınnar; - literar hem nonliterar tekstleri işletsinnär; - verilik kontekstää muzika avasını uydursınnar; - okunmuş hem annadılmış tekstlerdä ana dilin artistik strukturasınıın ayrıı elementlerini nişannasınnar; - literatura yaratmasına incäzanaanatın başka soylarınnan (resimciliikän, muzıkaylan) interpretatçiya yapasınnar; - halk yaratmaların (folklorun), baladaların, dastannarın özelliiklerini bilsinnär. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gözletmäk proçesi; - türlü informaçiya kaynaklarınnan iş; - dialog; - diskusiya; - bilerim/isteerim bilmää/üürendim; - söz temalara görä söleşmäk situatçiyaları.

<p>2.1. Folklor, lirika, epika yaratmaların özelliklerini, dominant çizgilerini belli etmää, argument getirmää.</p> <p>2.2. Kendi bakışını personajların yaptıklarına, türlü olaylara gösterip, onları biri-birinnän araştırıp, kendi pozitifasını argumentlemää, inandırmaa.</p> <p>2.3. Seslenmiş tekstlerin içindekiliini sıradan, plana görä, ayrımsız anlatmaa.</p> <p>2.4. Yaratmalarda kultura hem etika paallıklarını tanımaa, araştırmaa.</p> <p>2.5. Lafedän kişinin informatifasından temayı, öz fikiri, informatifanın neetini annamaa.</p> <p>2.6. Dilin stilistikasının, gramatikasının kurallarını hesaba alıp, dialoglarda, sözleşmää situatıyalarında, proekt korumasında pay almaa, kendi pozitifasını argumentlemää, inandırmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Literatūra tekstlerindä stilistika elementleri. • Poetika tekstin elementleri. • Dildä zenginnetmää kolaylıkları. • Tekstin kurulmasında dil kolaylıkları. • Söz kultura. Dialog. Monolog. • Proekt kurması. • Proekt: Literatūra – kulturaın bir payı hem lafın incäzanaanlı (ustalı). <p>Speşifika termineri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stilistika; - artistik stilin özellikleri; - leymotiv; - personajların tipleri; - leksika kolaylıkları; - morfologiya kolaylıkları; - sintaksis kolaylıkları; - informatifanın neeti. 	<p>Sözleşmää hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lirika, epika yaratmalarına analiz yaparın, yaratmanın strukturasının elementlerini açıklasın, artistik kolaylıklarını kullansın; - dartışmalarda kendi fikirini serbest açıklasın; - seslenmiş tekstlerin olaylarına harakteristika versin; - kabledilmiş bilgileri kullanıp, literar/nonliterar tekstlerä interpretatıya yapsın; - yaratmalarda kultura hem etika paallıklarını tanısin, yaraştırın; - seslenmiş tekstlerin içindekiliini sıradan, plana görä, ayrımsız anlatın; - lafedän kişinin informatifasından temayı, öz fikiri, informatifanın neetini annasın, sözleşmeyä katılın; - ayrılmış temaya kendi proektini aazdan korusun; - türlü dialoglarda, sözleşmää situatıyalarında pay alsın, kendi pozitifasını argumentlesin, inandırın. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - grupalarda intervyu; - grupalarda konsultatıyalar; - diskusiya bir belli edili temaya; - debati; - cevaplı nota; - rollara görä oyunlar; - aazdan prezenatıyaların/proektlerin koruması (7-10 min aazdan sözü veriler).
<p>3.1. Artistik tekstlerindä türlü okumak strategiyaları kullanıp-ilerletmää.</p> <p>3.2. Tekstleri dooru, çabuk, duygulu hem demekli okumasını ilerletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sözleşmää kultura. • Dilin laf zenginlii. • Okumak strategiyaları. • Stilistika. • Gagauz/ana dili hem onun funktıyonel stilleri. 	<ul style="list-style-type: none"> - personajın harakteristika vermesindä önemi lafları tekstän göstereyin, kendi asoatıyalarını versin; - literatūra kritikasını işlesin; - literatūra yaratmasını başka incäzanaan soyunna yaraştırın;

<p>3.3. Okumakta tekstin kurulmasında maana hem gramatika kolaylıklarını bulmaa.</p> <p>3.4. Sintez hem analiz logika profeslerin yardımından artistik yaratmasının içindekiliini annamaa hem kritika düşünmeklerin yardımından açıklamaa.</p> <p>3.5. Artistik yaratmasına interpretaşıya yaparkan, literatura teoryasından terminneri kullanmaa.</p> <p>3.6. Kendibaşına okumayı ilerletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstin kurulmasında maana hem gramatika kolaylıkları. • Sintez hem analiz nicä logika proşesi. • Literatura teoryasından terminneri. • Literatura kritikası. • Kendibaşına okumak. <p>Speşifika terminneri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - literatura kritikası; - artistik teksti; - annamaklı okumak; - pozitiv, negativ personajlar; - kultura hem etika paalılıklarını; - maana hem gramatika kolaylıkları; - koyulma laflar; - yarı cümleläär. 	<ul style="list-style-type: none"> - başka-başka yaratmalarda personajları yaratırsınнар, parallel yapısınнар; - analiz hem sintez artistik yaratmalarına yapısınнар; - kendibaşına okumayı ilerletsinnär; - tekstin kurulmasında maana hem gramatika kolaylıklarını bulsunнар. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sintez; - analiz; - debatalar; - diskusiya; - argumentläär hem onnarın dooru sıralılı.
<p>4.1. Aazdan hem yazılı tekstlerdä gagauz dilinin orfoğrafiya kurallarını, literatura dilini, gramatika hem punktuasıya normalarını korumaa, kullanmaa.</p> <p>4.2. Tekstin temel janra nışannarını/özelliklerini koruyarak, temellenip kendi yaşamak/üretim bilgilerinä, temalara görä türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläär, referatlar düzmää, yazmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gagauz dilin orfoğrafiya hem punktuasıya prinşipleri. • Soşial dokumentleri: SV-i, bildirim, ofşial yazışmak. • Argumentli tekst. • Fonetika, lafkuruşu, lafbirlemelerin analizleri. • Estetika hem ritorika elementleri • Komyuter. Microsoft Office Word. • Türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläär, referatlar h.b. <p>Speşifika terminneri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - üüsek moral kalitelär; - yaratma-sintez; - yaratma – lirika tekstinä komentariya; 	<ul style="list-style-type: none"> - lingvistika hem literatura analizi yapısınнар; - verilil algoritmaya türlü tekstläär yazısınнар; - tekstlerdän türlü laflara fonetika, lafkuruşu, lafbirlemelerin analizlerini gerçekleştirsinnär; - soşial dokumentlerin strukturasını kullanarak, SV-i, bildirim, ofşial yazışmak yapısınநar; - dooru yazmak için dilinin orfoğrafiya kurallarını, literatura dilini, gramatika hem punktuasıya normalarını kullanısınநar; - türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläär, referatlar kursun, yapısınநar; - problemal soruşu (moral-etika problemasına), argumentläär getirip, genişän açıklasınநar; - annatma, fikirlemä, yazdırma tekstläär yapısınநar.

<p>4.3. Taa uygun, taa efektiiv yazıları olsun deyni, türlü estetika hem ritorika elementleri kullannmaa.</p> <p>4.4. Yazmak ustalını, kırınlınlı ilerletmää.</p> <p>4.5. Soşial dokumentlerin strukturasını kullannarak, SV-i, bildirim, ofişial yazışmak kurmaa, yazmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - yaratma – personaja karakteristika; - yaratma-yazdırma; - yaratma – analiz (yaratmanın okumasından sora); - estetika hem ritorika elementleri; - annatma, fikirlemä, yazdırma tekstleri; - SV-i; - bildirim; - ofişial yazışmak. 	<p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - komentariyalı yazmak; - sumativ testläär; - formativ testläär; - individual iş (portfolio); - yaratma-sintez; - yaratma – lirika tekstinä komentariya; - yaratma – personaja karakteristika; - yaratma-yazdırma; - yaratma – analiz (yaratmanın okumasından sora); - soşial dokumentleri: SV-i, bildirim, ofişial yazışmak.
<p>5.1. Millet filiosofiyasının hem dininnän baalayarak, yaratmanın içindekilini vatandaş istoriyasının kontekstindä kabletmää.</p> <p>5.2. Gagauz dilinin etnik hem kultura özelliklerinä görä yaratmalarından kahrannarın yaptıklarını kantarlamaa.</p> <p>5.3. Kendi yaratmalarında bü-tüncümnä problemalarını, konfliktlerini geneldän aynalamaa.</p> <p>5.4. Gagauz literaturasının bütüncümnä proşesinde erini hem rolünü belli etmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Millet filiosofiyası hem dini vatandaş istoriyasının kontekstindä. • Gagauz dilinin etnik hem kultura özellikleri. • Cümnä problemaları, konfliktleri. • Gagauz literaturasının bütüncümnä proşesinde eri hem rolü. • Yardımcı kaynaklar: yayınlar/publiştika işleri, televideniya, internet resursları. <p>Speşifika terminleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - milli hem genel-insannık çatırık yolları; - yardımcı literatūra; - genel; - bütüncümnä problemaları; - bütüncümnä proşesi; - etnik hem kultura özellikleri; - yardımcı literatūra; - yayınlar/publiştika işleri. 	<ul style="list-style-type: none"> - kendi yaşamak/üüretim görgüsünü artıstık tekstlerin analizindä kullansınlar; - ana dilin bilmesini, ona meraklını göstereşinnär; - kendi yaratmalarında bütüncümnä problemalarını, konfliktlerini geneldän aynalansınlar; - gagauz dilinin etnik hem kultura özelliklerinä görä kahrannarın yaptığını kantarlasınlar; - halkın istoriyasından kimi olayları bulsunlar, yaratmaların uydursunlar; - gagauz literaturasında kimi yaratmaları bütüncümnä literaturasından yaratmalarla paralel yapsınlar; - dünnä literaturasının proşesinde gagauz literaturasının önemi erini hem rolünü bellileşinsınlar; - verilmiş temaya proekt düzsünler; - bütüncü yaşamaktan pozitif hem negativ örneklän baalantı yapıp, konfliktleri bulsun hem onnara karakteristika versınlar.

<p>5.5. Başka kaynakların yardımınan (yardımcı literatüraylan, yayınarlan/publiştika işlärän, televideniyaylan, internet resurslarlan) informaiyayı literatürada yada halkın istoriyasından, kulturısından bulmaa hem kullanmaa.</p>		<p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verilil parametralara görä tekstlär; - grupalarda hem individual proektlär „Benim mülküm gagauz kulturasının ilerlemesinde” h.b.; - ese; - rollerä görä oynunna.
<p style="text-align: center;">Yılın bitkisindä son bilgilär hem becermeklär:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lääzımını terminneri kullanıp, literar hem nonliterar tekstlerä interpretaiya yapmaa. • Sintez hem analiz logika projeslerin yardımınan artistik yaratmasının içindekilini annamaa hem kritika düşünmeklerin yardımınan açıklamaa • Dilin stilistikasının, gramatikasının kurallarını hesaba alıp, dialoglarda, sözleşmäk situaiyalarında, proekt korumasında pay almaa, kendi pozitiyasını argümentlemää, inandırmaa. • Tekstin temel janra nişanarını/özelliklerini koruyarak, temellenip kendi yaşamak/üretim bilgilerinä, temalara görä türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektlär, referatlar düzmää, yazmaa. • Soşjal dokumentlerin strukturasını kullanarak, SV-i, bildirim, ofşjal yazışmak kurmaa, yazmaa. • Başka kaynakların yardımınan (yardımcı literatüraylan, yayınarlan/publiştika işlärän, televideniyaylan, internet resurslarlan) informaiyayı literatürada yada konkret yaratmayı bulmaa hem kullanmaa. • Gagauz literatürasının bütündünnä projesindä erini hem rolünü belli etmää. <p style="text-align: center;">Paaliliklar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türlü sözleşmäk situaiyalarında aktöv pay almaa, çok dilili hem çok kulturali dünneyä meraklıını hem tolerantlıını, kişiliin bütünnüünü, kıymetliini göstermää. • Türlü yaratmalar havezlän kurmaa; kendi bakışını, argümentlär getirip, açıklamaa. • Aazdan hem yazılı tekstlerdä gramatika normalarına görä dooru yazmaa, bilgilerini yaşamakta kullanmaa. • Kabletmää hem annamaa gagauz literatürasını bir faktor gibi, angısı gagauz halkının millet kendibilinçliini yardım eder oluşturmaa. 		

Okumak için teklif edil n tekstler

X klas

Gagauz halk yaratmaları (folklor)

Masallar

Kös  adamın dermenind 

Faydalı demekler

Gagauz legendası

Selenga der  için

Baladalar

L nka hem t rkl r

Stuyan hem t rk paşası

Oguz dastannarı

Dengiboş

Garip Kamber

Mifler

Neçin g n kauşarkan kızarmış

Pilda

Kayıp ool için pilda

Anatmalar

Dimitri Kara  oban „Talantlı muzıka”, „Hepsi isteer  iviliza iyaya” (g nn kt n yazı)

Nikolay Baboglu „Ayva  içekleri”, „G llerd  yaşlar”

Gavril Gaydarcı „İki ool”

Stepan Kuroglu „Zor yollar”, „Kemen eci”

Mariya Kuyumcu „Gel anam ev ”

Stepan Bulgar „Bitki avşam”, „Kim bilir?”

Petri  ebotar „Boba duygusu”

Todur Zanet „Zaman kanatları”

Todur Marinoglu „ Ne oldu, o oldu”

Marfiya Mercanka „Sandık” (fragment), „Meneş  – sevgili simvolu”(fragment)

Poemalar

Dionis Tanasoglu „Andrey Galaşan”

M. K s  „Taş aalaması”

Şiirl r

Gavril Gaydarcı „Ay, Bucaam, Bucaam!”, „Kaaviysin s n”, „ B k yaamurun ardına”, „Salicaklan, ana tarafım!”, „Gel daaya”, „Afet beni”

Stepan Kuroglu „Koruyun g neşini”, „Uyuer soldat”, „Dokuz laapsız”, „Mezar başında”, „Poet yolu”, „G rl m , g k”

Kosti Vasilioglu „Cuvabını senin beklerim”, „Cuvap”

Mina Kösä „*Tarafım, çatlak erim*“, „*Toprak bana dayak*“

Petri Çebotar „*Lüzgär*“

Todur Zanet „*Nasaat*“, „*Yalannan olmaz yaşamaa*“, „*Can baarması*“

Vasi Filioglu „*Şennener canım*“, „*Hoş gelmişin*“, „*Unutulma adet*“

Lüba Çimpoes „*Eşil gözlär*“, „*Dan eri*“, „*Yaamur, paalı musaafirim*“

Vasilisa Tukan „*Dedelerin yaşaması*“

Galina Sirkeli-Kristioglo „*İlilitän duuêr salt iilik*“, „*İnan*“.

Ezber üürenmäk için tekstlär

Aşaada verili tekst tiplerini teklif ediler ezber üürenmää:

X-cu klas: 5 şiir, epika teksttän 2 fragment (1/2 sayfa);

XI KLAS

Kompetentiya (subkompetentiya) birimneri	İçindekilii birimneri	Üretim işleri hem produktlar
<p>1.1. Bütündünnä profesindä gagauz literaturasının erini hem rolünü bellietmää.</p> <p>1.2. Literatura tekstlerindä hem başka tekst soylarında kultura hem etika elementlerini tanımaa, kendi bakışını bu uurda açıklamaa.</p> <p>1.3. Lääzimni terminneri kullanııp, literar hem nonliterar tekstlerä interpretatıya yapmaa.</p> <p>1.4. Okunmuş tekstlerin olaylarına karakteristikta vermää.</p> <p>1.5. Okunmuş hem annadılmış millet kontekstin içindekilii özeliini, originalını annayıp-kabletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Söz paylarının morfologiya kategoriyaları: adlık, nişannık, sayılık, aderlik, işlik; yardımcı söz payları: baalayıcılar, ardlafıar, paycıklar. • Literatura tekstlerindä hem başka tekst soylarında kultura hem etika elementlerini. • Yazıcının individual stili. Uygun söz, ııtata, frazeologizm teksttä. • Artistik yaratması hem onun analizi. • Söz stilleri. Söz stillerin janraları. <p>Speşifika terminnär:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yazıcının individual stili; - interpretatıya; - literar tekstler; - nonliterar tekstler. 	<p>Sözleşmäk hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - söz paylarını biri-birindän başkalaştırınnar, onnarın özelliklerini, morfologiya nişannarını hem sintaksis funkıyalarını açıklasınnar; - yaratmayı demekli hem akıntılı okusunnar, logika hem psihologika pauzalarını esaba alsınnar; - baş oyuncuların süretlerinä hem yaptıklarına hertarafılı harakteristika versinnär; - yaratmanın dilinä harakteristika versinnär, artistik kolaylıklarını esaba alsınnar; - analitika okuması; - okunmuşa komentar hem interpretatıya yapmak; - kendi bakışlarını personajların yaptıklarına açıklasınnar; - yaratmanın içindekilii bilsinnär da onu vatandaş istoriyasının kontekstindä kabletsinnär, içindekilii millet filsofiyasınnan hem dininnän baalasınnar; - literatura teoriyasının terminnerini bilsinnär, onnarın maanalarını açıklayabilsinnär, tekstlerdän örnekleri gösterevsinnär. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialog; - monolog; - harakteristika personajlara; - komentariy; - yaraştırmaq; - diskusiya.

<p>2.1. Lafedän kişinin informatiyasından temayı, öz fikiri, informatiyanın neetini annamak hem annatmaa hem annatmaa.</p> <p>2.2. Dooru intonañıyayı, logika urqusunu kullanmaa, esaba alarak logika hem psihologika pazularını, mimikaylan duyguları göstermää.</p> <p>2.3. Aazdan sözün özelliklerini annamaa, onu yazılı sözlän araştırmaa, benzeyän hen benzämeyän taraflarını bulmaa.</p> <p>2.4. Dialog hem monolog sözündä kendi bakışlarını, fikirini yazıda açıklamaa.</p> <p>2.5. Ezber predmetin içindekiliinä görä kimi işidiymiş şiirleri yada proza yaratmalarının belliedili paylarını ürenmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sözlüşmäk kulturasi. Tekstin kurulmasında babalantılık. • İnternet-saytların kullanması informatiya hem dokumentatiya erleşirmesi için. • Dialog. Monolog. Polilog. • Yaratmanın içindekiliini • Aazdan sözün özellikleri. • Lafetmäk stili. • Publiştistika stili. <p>Speşifika terminnär:</p> <ul style="list-style-type: none"> - intervyu; - reportaj; - teklif; - mektup. 	<p>Sözlüşmäk hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diskusiya, konuşmalar (dialoglarda, poliloglarda); - açlgöz lafedenin sözünü seslesinnär, onun temasını hem öz fikirini annatsinnar; - okunmuşa komentar hem interpretañıya yapsinnar; - yaratmanın dilinä karakteristika versinnär, artistik kolaylıklarını esaba alsinnar; - yaratmaların ayrı epizodlarına inştenirovka yapsinnar; - açlgöz lafedenin sözünü seslesinnär, onun temasını hem öz fikirini annatsinnar; - lafedän kişinin informatiyasından temayı, öz fikiri, informatiyanın neetini annasın, sözlüşmeyä katlısinnar; - kendi bakışlarını, fikirlerini yaratmanın süjetinä hem kompozitiyasına açıklasinnar; - şiirleri yada proza yaratmalarının belliedili paylarını ezber okusunnar. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialog; - monolog; - inştenirovka; - intervyu; - reportaj; - teklif; - şiiri ezber okumak; - proza yaratmalarını ezber okumak.
<p>3.1. Meydana çıkarmaa artistik yaratmasında personajın, annadıcının hem avtorun özelliklerini, onnarın arasında baalantıları esaba alarak.</p> <p>3.2. Türlü-türlü janrada konkret tekstinin hem literatura yolunun arasında paralellär kurmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Artistik yaratmasında personajın, annadıcının hem avtorun özellikleri. • Tekstin hem literatura yolunun arasında paralellär. • Süjet, kompozitiya hem stil. • Literatura tekstlerindä hem başka tekst soylarında kultura hem etika elementleri. 	<p>Sözlüşmäk hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - okunmuşa komentar hem interpretañıya yapsinnar; - yaratmalarda temel konfliktini bellietsinnär hem onun analizini yapsinnar; - kendibaşına okumayı ilerletsinnär; - başka-başka yaratmalarda personajları araştırsın, paralel yapsinnar;

<p>3.3. S�j�t, kompozitiya hem stil �renmesinin temelind� s�ret fikrini ilderletm�.</p> <p>3.4. Literatura tekstlerind� hem ba�ka tekst soylarında kultu- ra hem etika elementlerini tanımaa, kendi bakişını bu uurda �klamaa.</p> <p>3.5. Yaratmanın �indekiliini bilim� da onu kabletm� vatandaş istoriyasının kon- tekstind�, �indekiliini millet filisofiyasının hem dininn�n baalayarak.</p> <p>3.6. Interpretatiya yapmaa lite- ratura yaratmasına inc�za- naatn ba�ka soylarınnan (resimcilikl�n, muzıkaylan, teatraylan, kinoylan).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yaratmaların karakteristikasında kritikayı kullanması. • Yaratmanın �indekili. <p>Speşifika terminn�r:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s�j�t; - kompozitiya; - stil; - kritika; - temel konflikt; - problematika. 	<ul style="list-style-type: none"> - ba� oyuncuların s�retlerin� hem yaptıklarına hertarafli karakteristikaya versinn�r; - literatura kritikasının �lesinn�r; - literatura yaratmasını ba�ka inc�zanaat soyunnan yaraştrınn�r; - yaratmalarda problematikayı �ıklasınnar; - aaratmanın dilin� karakteristikaya versinn�r, artistik kolaylıklarını esaba alsınnar. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kendibaşına okumak; - personajlara karakteristikaya; - yaraştrırmak; - komentariy; - interpretatiya.
<p>4.1. S�z etiketinin kurallarını yazı �lerind� dooru kullanmaa.</p> <p>4.2. S�z paylarını biri-birind�n ba�kalaştrımaa, onların �zelliiklerini, morfologiya nişanlarını hem sintaksis funkiyalarını belli etm�.</p> <p>4.3. İnternet-saytların kullanmaa informatiye hem dokumenta- tiya erleştirmesi �in.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • S�z etiketinin kuralları. • S�z payları, onların �zelliiklerini, mor- fologiya nişanları. • İnternet-saytların kullanması. • T�rl� yaratmalar, ese, yaratıcılık �leri, proektl�r, referatlar h.b. • Şkola yaratmaların soyları. • Lafetm�k stilin janraları. • Publiştika stilin janraları.. <p>Speşifika terminn�r:</p> <ul style="list-style-type: none"> - morfologiya �zelliikleri; - reportaj; 	<p>S�zleşm�k hem �lerin �eşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tekstlerd�n t�rl� s�z paylarına morfologiya analizlerini ger�ekleştirtsinn�r; - lingvistika hem literatura analizi yapşın; - t�rl� yaratmalar, ese, yaratıcılık �leri, proektl�r, referatlar kursun, yazşın; - dooru yazmak �in dilinin orfografiya kurallarını, literatura dilini, gramatika hem punktuatiya normalarını kullansın; - yazı �lerind� literatura dilin leksikasını kullansınnar; - tekstin stilini hem tipini onun �indekiliin� g�r� bellietsinn�r; - lafetm�k hem publiştika stillerin �zelliiklerini kullanarak, mektup, g�nn�k, reportaj, statya kurmaa.

<p>4.4. Lafetmäk, publiġistik stillerinin janjarlarını dooru kullanimak uurunda göstermää.</p> <p>4.5. Tekstin temel janra nişannarını/özelliklerini koruyarak, temellenip kendi yaşamak/üretim bilgilerinä, temalara görä türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläer, referatlar düzmäe, yazmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - statya; - yaratma-baalantılı analiz; - proekt. 	<p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - testläer; - yaratma-fikirlemä; - yaratma-sintez; - yartama-literatura patredi; - yaratma-baalantılı analiz; - ese; - mektup; - statya; - proekt; - individual iş (portfolio).
<p>5.1. Milli hem genel insanlık özelliklerini annamaa, yaşamakta onnarı kullanmaa.</p> <p>5.2. Literaturanın hem kişinin ilerlemesinde baalantıları annamaa.</p> <p>5.3. Gagauz literaturasının erini hem rolünü bütündünnä literatura profesinin ilerlemesinde bellietmäe.</p> <p>5.4. Yaratmanın içindekiliinä ardılarak, onu vatandeş istoriyasının kontekstindä kabletmäe, içindekiliini millet filiofiyasınan hem dininnän baalayıp-kabletmäe.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Milli hem genel insanlık özellikleri. • Literaturanın hem kişinin ilerlemesinde baalantılar. • Gagauz literaturasının eri hem rolü bütündünnä literatura profesinin ilerlemesinde. • Şkola yaratma soyları: yaratma-fikirlemä, yaratma-patret, yaratma-sintez. • Yardımcı kaynaklar: yayınнар/ publiġistika işleri, televideniya, internet resursları. <p>Speġifika terminnär:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yaratma-fikirlemä; - yaratma-patret; - yaratma-sintez. 	<p>Sözleşmäk hem işlerin çeşitleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - personajlara harakteristika versinnär, onnarın sürretlerinä görä bütüncü yaşamaktan örneк göstereinnär; - okumayı kendibaşına ilerletsinnär, yaratmalarda etika hem kultura elementlerini bulsunnar, onnarı kendi praktika yaşamasında kullansinnär; - artistik yaratmasında personajın, annadıcının hem avtorun özelliklerini bilsinnär, onnarı açıklayabilsinnär, onnarın arasında baalantıları esaba alsinnär; - lafetmektä sade gagauz dilini kullansinnär, gagauz dilinin orfografya kurallarını, cümlelerin dooru stilini, uygun leksikayı esaba alsinnär; - monolog hem dialog kursunnar, onnarın özelliklerini esaba alarak; - literaturanın hem kişinin ilerlemesinde baalantıları annasinnär, kendi fikirlerini bu baalantılara açıklamaa becersinnär; - kendi bakışlarını pozitif hem negatif personajlara hem yaratmada verili olaylara açıklasinnär, onnarı yaratırsinnär, yaşamaklan baalantı yapsinnär;

<p>5.5. Başka kaynakların yardımınan (yardımcı literatüraylan, yayınarlarlan/ publiştika işlärilän, televideniyaylan, internet resurslarlan) informaiyayı literatürada yada halkın istoriyasından, kulturasiından bulmaa hem kullanmaa.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - kendi yaşamak/üretim görgüsünü artistik tekstlerin analizinde kullansınar; - dünnä literatürasınan profesinde gagauz literatürasınan önemi erini hem rolünü bellietsinnär; - verili temaya proekt düzsünnär. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yaratma-fikirlemä; - yaratma-portret; - yaratma-sintez; - dialog; - monolog; - grupalarda hem individual proektlar.
<p style="text-align: center;">Yılın bitkisinde son becermeklar hem bilgilär:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lafedän kişinin informaiyasından temayı, öz fikiri, informaiyanın neetini annamaa. • Baş oyuncuların sürretlerini esaba alarak, dünnä literatürasından örnek göstermä, onnarı yaratırma karakteristikasını vermä. • Sintez hem analiz logika proeslerin yardımınan artistik yaratmasınan içindekiini annamaa hem kritika düşünmeklerin yardımınan açıklamaa. • Kendi bakışlarını seslenmiş tekstlerindän personajların yaptıklarına açıklamaa. • Artistik yaratıcılına individual meraklını göstererek, onu bir proes gibi sayarak, „içyanından” kantarlayabilmä. • Yaratmanın içindekiini millet filisofiyasınan hem dininnän baalayarak, vatandaş istoriyasınan kontekstinde onu kabletmä hem bilmä. <p style="text-align: center;">Paaliliklar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kabletmä hem annamaa gagauz literatürasını bir faktor gibi, angısı gagauz halkının millet kendibilingliini yardım eder oluşturmaa. • Gagauz dili hem iteratürä üerenmesinin Moldovanın kulturasiınan regional baalantsına görä önemiliini (iki kultura arasında bir dialog) annamaa. • Bilim tarafını esaba alarak, yaratmaların karakteristikasında kritikayı kullanmaa. • Pozitiv tarafından milli hem genel-insannık dolaşık yollarını bakmaa hem kabletmä. • Gumanizmayı en üüsek basamak gibi sayarak, yaratmaların yazmasında genel insannık paalilikların prioritetini bellieta. 		

Okumak için teklif edil n tekstler

XI klas

Gagauz halk yaratmaları (folklor)

Masallar

„İvançu”

„Dooruluk”

Oguz dastannarı

„Ergenekon ”

„Oguz kagan”

„Oguz bir titsi canavar hayvanınnan d üşm ş”

„Altın hem g m ş kaplar”

„Evd ”

Legendalar

„Tatar oolu hem ka kın kızı”

Gagauz t rk leri

„ s z t rk s ”

„ s z t rk s ”

„Zenko, aalama!”

Gelin t rk s 

Maanil r

Annatmalar

Nikolay Tanasoglu „Yuvanoglular”

Dimitri Kara  oban „Bobayı dolaşmak ”, „D ş r yıldız”, „Karaspandit”, „İrmi minut”,

„Bela Todurun sıtması”, „Kudal”

Nikolay Baboglu „Gaydacı”, „D n rc l k”

Stepan Kuroglu „Porezenci”

Konstantin Vasilioglu „Oimpiada”

Mariya Kuyumcu „Haratanka”

Stepan Bulgar „Vani Papazoglu – resimcinin yolu”, „Dolaşmak”

Todur Zanet „Onnar geldil r sabaa karşı”

Todur Marinoglu „ m r boyunca umut”

Mariya Mercanka „Uzak yol yakın kismet ”

Roman

Dionis Tanasoglu „Uzun kerva” (roman) B k kır (romandan par a) Eni Devlet

„ ziealet” (romandan par a) Balkannardan ayırmak (romandan par a)

Poema

Dionis Tanasoglu „Stoykova bir balada”

 iirl r

Dionis Tanasoglu „Vatanım”, „Anam”

Dimitri Kara Çoban „Läk-tık”, „Yortu oyunu”, „Ça-heys”, „Avşam üstü”

Gavril Gaydarcı „Cengä yok er”

Konstantin Vasilioglu „İstärsän – gökä çıkacam”, „Sevda için çok yazılı”

Mina Kösä „Oda ekmää”, „Yaşa Bucaam, ana topraam!”

Vasi Filioglu „Sevda dadı” „Bitki erier umutlar”

Lüba Çimpoeş „Kayıplar”, „Yorgun yolcuyum”

Vasilisa Tukan „Afganistan”

Fabula

Petri Çebotar-Gagauz „Eşek hem koç”, „Çoban hem koyun”.

Ezber üürenmäk için tekstlär

Aşaada verili tekst tiplerini teklif ediler ezber üürenmää:

XI-ci klas: 5 şiir, epika teksttän 2 fragment (1/2 sayfa).

XII KLAS

Kompetentija (subkompetentija) birimneri	İçindekiliin birimneri	Üretim işleri hem produktlar
<p>1.1. Sö zenginniin ilerletmesindä sözlüklerin hem internetin kullannasının faydalını duymaa.</p> <p>1.2. Lâzımını terimnerini kullanııp, literar hem nonliterar tekstlerä interpretatija yapmaa.</p> <p>1.3. Verbal, nonverbal, paraverbal komunikatijasını sözleşmektä adekvat kullannmaa.</p> <p>1.4. Sadä hem katlı cümlelerin soylarını hesaba alıp-başkalaştırmaa.</p> <p>1.5. Kendi sözündä dramatika janrasının terimnerini kullannmaa.</p> <p>1.6. Siiredilmiş millet kinonun hem spektaklinin içindekiliin özeliini, originalını annayıp-kabletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sözleşmää kulturasi. • Dramatika janrası hem onun özellikleri. • Sö z stilleri. Ofițial-izmetçilik stili. Bilim stili. • Verbal, nonverbal, paraverbal komunikatijası. • Artstik yaratması hem onun interpretatijası. • Şkola yaratmaların soyları. • Dialoglar sözleşmää situatıyalarında. • Sözlüklerin hem internetin kullannası. • Gagauz kinosu hem spektaklisi. <p>Spețifika terimneri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dramatika janraları; - pyesa; - drama; - komediya; - gözletmää proțesi; - ofițial-izmetçilik stili; - bilim stili; - verbal; - nonverbal; - paraverbal; - gagauz kinosu; - gagauz spektaklisi. 	<ul style="list-style-type: none"> - tekstin stilistika özeliini, originalını görsün, açıklasınar; - kendi sözündä dramatika janrasının terimnerini kullansınar; - kompozitija uyunnuunu koruyup, logikayca dooru kursunnar tekst; - verbal, nonverbal, paraverbal elementlerini adekvat kullansınar; - literar hem nonliterar tekstleri işletsinnär; - siiredilmiş millet kinonun hem spektaklinin içindekiliin özeliini nişannasınar; - literatıra yaratmasına incäzanaatın başka soylarınnan (resimciliıklän, muzıkaylan, teatrıyılan, kinoyılan) interpretatija yapsınar; - dramatika janraların özelliklerini bilsinnär; - informatiya hem dokumentatija erleştirmesi için sözlükleri hem interneti kullansınar. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gözletmää proțesi; - sözlüklerlän hem internetlän iş; - dialog; - diskusiya; - bilirim/isteerim bilmää/üürendim; - söz temalara görä sözleşmää situatıyaları; - kino hem spektaklii hronikası.

<p>2.1. Dramatika yaratmaların özelliklerini, dominant çizgilerini belli etməə, argument getirməə.</p> <p>2.2. Kendi baxışını personajların yaptıklarına, türlü olaylara göstərip, literatura patredi verməə.</p> <p>2.3. Seslenmiş tekstlerin içindəkilini sıradan, plana görə, ayrımaqlı annatmaa, fragmentlərə inşənirovka yapmaa.</p> <p>2.4. Yaratmalarda kultura hem etika paalılıklarını tanımaa, paralel yapmaa.</p> <p>2.5. Dilin stilistikasının, sintaksis hem punktuatıya kurallarını hesaba alıp, dialoqlarda, sözləşmək situatıyalarında, proekt korumasında pay almaa, kendi pozıtyasını argumentleməə, inandırmaa.</p> <p>2.6. Ofițial-izmetçilik hem bilim stillerinin janraların speşifikasını annayıp-kullanmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stilistika. • Söz kultura. Dialog. Monolog. • Dramatika yaratmaların özelliklikləri. • Literatura patredi. • Dildə zənginləşməə kolaylıqları. • Sintaksis hem punktuatıya kuralları. • Proekt koruması. • Kultura hem etika paalılıqları. • İnşənirovka yapması. • Ofițial-izmetçilik hem bilim stillerinin janraların speşifikası. <p>Speşifika termineri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stilistika; - ofițial-izmetçilik stilin özelliklikləri; - bilim stilin özelliklikləri; - ofițial dokument; - personajların sayısı; - işləyən personajlar; - perdə (akt); - dialog forması; - avtobiografiya; - literatura patredi; - inşənirovka; - remarka; - personajın replikası. 	<p>Sözləşmək hem işlərin çeşitləri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dramatika yaratmalarına analiz yaparkan, onun strukturasının elementlərini açıqlasınar; - dartsımalarda kendi fikirini serbest açıqlasın; - personajların yaptıklarına kendi baxışını göstərsin, literatura patredi versinnər; - ofițial-izmetçilik hem bilim stillerinin janraların speşifikasını göstərsinnər; - yaratmalarda kultura hem etika paalılıklarını tanısin, paralel yapısınar; - seslenmiş tekstlerin içindəkilini sıradan, plana görə, ayrımaqlı annatısın, fragmentlərə inşənirovka yapısınar; - ayrılmış temaya görə kendi proektini aazdan korusunar; - türlü dialoqlarda, sözləşmək situatıyalarında pay alsın, kendi pozıtyasını argumentlesin, inandırısın - cümələ paylarının grammatikayca diil baalı lafları sözündə kullansınar; - türlü cümələrin konstruktıyalarını dooru kullansın; - başka-başka yaratmalarda personajları yaraştırsın, paralel yapısınar. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialog, monolog; - grupalarda konsultaıyalar; - diskusiya bir belli edili temaya; - debati; - cüvaplı nota; - rollara görə oyunvar; - inşənirovka; - aazdan prezentaıyaların/proektlerin koruması (7-10 min aazdan sözə veriler).
---	--	---

<p>3.1. Artistik tekstlerindä türlü okumak ustalını göstermää.</p> <p>3.2. Tekstleri dooru, çabuk, duy-gulu hem demekli okumasını ilerletmää.</p> <p>3.3. Dramatika tekstin okumasında personajların duygularını, düşünmelerini uygun intonaşıyaylan göstermää.</p> <p>3.4. Sintez hem analiz logika proşeslerin yardımınan artistik yaratmasının içinde-kilini annamaa hem kritika düşünmelerin yardımınan açıklamaa.</p> <p>3.5. Artistik yaratmasına interpretaşıya yaparkan, literatur kritikasını kullanmaa.</p> <p>3.6. Rollara görä hem kendibaşı-na okumayı ilerletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Okumak ustalın strategiyaları. • Stilistika. • Gagauz/ana dili hem onun funksiional stilleri. • Sintez hem analiz nicä logika proşesi. • Literatūra teoriyasından terminnär. • Literatūra kritikası. • Rollara görä okumak. • Kendibaşına okumak. • Speşifika termineri: <ul style="list-style-type: none"> - literatūra kritikası; - artistik teksti; - annamaklı okumak; - pozitiv, negativ personajlar; - kultura hem etika paalılıkları; - rollara görä okumak; - bir sadä fikir; - katlı fikir; - incäzanaat soyları. 	<ul style="list-style-type: none"> - teksttä ya tekstin fragmentindä okumak ustalını göstersiznär; - personajın karakteristikta vermesindä önemni lafları tekstän göstersiz, kendi asoşıyalarını versinnär; - literatūra kritikasının işlesinnär; - literatūra yaratmasını başka incäzanaat soyunnan yaraşırsinnär; - analiz hem sintez artistik yaratmalarına yapsinnär; - rollara görä hem kendibaşına okumayı ilerletsin; - teksttä cümlelerin konstruktıyalarını bulsun, onnarın farklını açıklasinnär; - sözlüklerdä hem internettä läüzimni informaişayı araşırtıp-bulsunnar. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sintez; - analiz; - debatılar; - diskusiya okunmuşa görä; - argumentläer hem onnarın dooru sıralıı; - Sineg metodu; - rollara görä okumak.
<p>4.1. Aazdan hem yazılı tekstlerdä gagauz dilinin orfoğrafiya, orfoepiya hem punktuaişya prinşıplerini/ kurallarını korumaa, kullanmaa.</p> <p>4.2. Tekstin nişannarını/ özelliıklarını koruyarak, temellenip kendi yaşamak/ üüretim bilgilerinä, temalara görä türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläer düzmää, yazmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gagauz dilin orfoğrafiya hem punktuaişya prinşıpleri • Yalvarım. Kurikulum Vitae. Teklif. Reklam yazması. • Anotaşıya. Bilim-informaşıya. • Sadä hem katlı cümlelerin sintaksis analizleri. • Tekstlerin yazması. • Komyputer. Microsoft. Office Word. • Komyputer. Microsoft. PowerPoint • Şkola yaratmaların soyları, ese, yaradıcılık işleri, proektläer h.b. 	<ul style="list-style-type: none"> - lingvistika hem literatūra analizi yapsinnär; - verili algoritmaya türlü tekstläer yazsinnär; - sadä hem katlı cümlelerin sintaksis analizini gerçekteştersinär; - yalvarım, Kurikulum Vitae, tekelif, reklam yazması, anotaşıya, bilim-informaşıya yazsinnär; - dooru yazmak için dilinin orfoğrafiya, orfoepiya hem punktuaişya prinşıplerini/kurallarını korusunnar, kullansinnär; - türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektläer, referatlar kursunnar, yazsinnär;

<p>4.3. Siiredilimış millet kinonun hem spektakinin hronikasını yazmaa.</p> <p>4.4. Ofițial-izmetçilik hem bilim stıllerin özelliķlerini kullananak, yalvarım, Kurikulum Vitae, teklif, reklam yazması, anotaşıya, bilim-informaşıya yazmaa.</p> <p>4.5. Sadā hem katlı cümlelerin sintaksis analizini gerķekleştirmāā.</p> <p>4.6. Eni bilim-informaşıyalarlan işlemāā, komentariya yapmaa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eni informaşıyava komentariya yapmak. • Bir başpaylı cümlelerin soyları. <p>Speşıfika terminneri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - üüsek moral kalitelār; - yalvarım; - Curikulum Vitae; - teklif; - reklam yazması; - anotaşıya; - bilim-informaşıya; - kinonun hronikası; - spektakinin hronikası; - bir başpaylı cümleā; - iki başpaylı cümleā. 	<ul style="list-style-type: none"> - problemalı soruşı (moral-etika problemasına), argumentlār getirip, genişān aķılasınnar; - siiredilimış millet kinonun hem spektakinin hronikasını yazsınnar; - eni bilim-informaşıyalarlan işlesin, komentariya yapsınnar; - bir başpaylı cümleleri ķıkarıp, ne olduunu belli etsinār. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - komentariyalı yazmak; - sumativ testlār; - formativ testlār; - individual iş (portfolio); - yaratma-paralel; - yaratma-literatura patredi; - yaratma – baalantılı analiz; - yaratma-yazdırma; - yaratma – kinonun hronikası, spektakinin hronikası; - yalvarım, Kurikulum Vitae, teklif, reklam yazması, anotaşıya, bilim-informaşıya.
<p>5.1. Dramatika yaratmalarında baş oyuncuların süreterlerini hesaba alarak, dünnā literaturasından örneķ göstermāā, onnarın yaraştırma harakteristikasını vermāā.</p> <p>5.2. Kendi yaratmalarında bütüncünnā problemlarını, konfliktlerini geneldān aynalamaa.</p> <p>5.3. Gagauz literaturasının bütüncünnā proşesinde erini hem rolünü belli etmāā.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cümnā problemları, konfliktleri. • Gagauz literaturasının bütüncünnā proşesinde eri hem rolü. • Yardımcı kaynaklar: yayınnar/publiştika işleri, televideniya, internet resursları, sözlükler. <p>Speşıfika terminneri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - milli hem genel-ınsannık çatırık yolları; - yardımcı literatura; - genel; - bütüncünnā problemları; - bütüncünnā proşesi; - etnik hem kultura özelliķleri; 	<ul style="list-style-type: none"> - kendi yaşamak/üüretim görgüsünü artıstık tekstlerin analizinde kullansınnar; - ana dilin bilmesini, ona meraklını gösterisin; - kendi yaratmalarında bütüncünnā problemlarını, konfliktlerini geneldān aynalasınnar; - gagauz dilinin etnik hem kultura özelliķlerini görā kahramanın yaptımı kantarlasınnar; - halkın istoriyasından kimi olayları bulsun, yaratmaylan uydursunnar; - gagauz literaturasında kimi yaratmaları bütüncünnā literaturasından yaratmalarlan paralel yapsınnar; - dünnā literaturasının proşesinde gagauz literaturasının önemni erini hem rolünü bellietsinār;

<p>5.4. Başka kaynakların yardımından (yardımcı literatüraylan, yayınarlan/ publiştika işläriän, sözlükler, televideniyaylan, internet resurslarlan) informaiyayı literatürada yada halkın istoriyasından, kulturısından bulmaa hem kullanmaa.</p> <p>5.5. Yaratmanın içindekiliininä ardılarak, onu vatandaş istoriyasını kontekstindä kabletmää, içindekiliini millet filsofiyasından hem dininnän baalayıp-kabletmää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - yarıdımçı literatürä; - yayınar/publiştika işleri. 	<ul style="list-style-type: none"> - verilii temaya proekt düzsünär; - büünkü yaşamaktan pozitiv hem negativ örneklärlän baalantı yapıp, konfliktleri bulsun hem onnara harakteristika versinär. <p>Produktlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verilii parametralara görä tekstler; - grupalarda hem individual proektler; - ese; - dialog; - monolog; - rollara görä oyunnar; - argumentleri açıklamak; - refleksiya yazısı.
<p>Yılın bitkisindä son bilgiler hem becermeler:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lääzimni termineri kullanıp, literar hem nonliterar tekstlerä interpretaiya yapmaa. • Sintez hem analiz logika proteslerin yardımından artistik yaratmasının içindekiliini annamaa hem kritika düşünmeklerin yardımından açıklamaa. • Dilin stilistikasının, gramatikasının kurallarını hesaba alıp, dialoglarda, sözleşmäk situaiyalarında, proekt korumasında pay almaa, kendi pozitiasını argumentlemää, inandırmaa. • Tekstin temel janra nişannarını/özelliklerini koruyarak, temellenip kendi yaşamak/üretim bilgilerinä, temalara görä türlü yaratmalar, ese, yaradıcılık işleri, proektler, referatlar düzmää, yazmaa. • Soşial dokumentlerin yardımından (yardımcı literatüraylan, yayınarlan/publiştika işläriän, televideniyaylan, internet resurslarlan) informaiyayı literatürada yada konkret yaratmayı bulmaa hem kullanmaa. • Gagauz literatürasının bütündünnä protesindä erini hem rolünü belli etmää. <p>Paaliliklar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türlü sözleşmäk situaiyalarında aktiv pay almaa, çok dilli hem çok kulturalı dünneyä meraklıını hem tolerantlıını, kişiliin bütünnünü, kıymetliini göstermää. • Türlü yaratmalar havezlän kurmaa; kendi bakişını, argumentler getirip, açıklamaa. • Aazdan hem yazılı tekstlerdä gramatika normalarına görä dooru yazmaa, bilgilerini yaşamakta kullanmaa. • Kabletmää hem annamaa gagauz literatürasını bir faktor gibi, angısı gagauz halkının millet kendibilinçliini yardım eder oluşturmaa. • Derindän ana hem bütündünnä literatüraların başarılarını esaba alarak, milli hem genel insanlık özelliklerini annamaa. • Gumanizmayı en üüsek basamak gibi sayarak, yaratmaların yazmasında genel insanlık paalilikların prioritetini bellietmää. • Lişey üretimmesini başarıları gibi sayarak, literatüranın hem kişinin ilerlemesindeä baalantıları görmää, duymaa. 		

Okumak için teklif edil n tekstler

XII klas

Halk yaratmaları

Masallar

B l  kavallar

Oguz dastannarı

K roglu (dastandan par alar) „K roglu evlener”, „Oolluk”

Annatmalar

Dimitri Kara  oban „Lafın paası”, „Vlah P tr Nikolaevi ”, „Savastin Dimitri İvanovi ”, „Zlata”

Nikolay Baboglu „Masallı toprak”

Stepan Kuroglu „ aar, b n gelec m”, “Girginanın kiyatları”

Mariya Kuyumcu „Bir yudum kıvılcını kraa”

Mariya Mercanka „Kadem kaynaa”

Galina Sirkeli-Kristioglou „Ecelin sınırları”

 iirl r

Dionis Tanasoglu „Bucaan e il kırlarında”, „ le tirm k”, „Gen  pazarı”, „Duygum”, „Sensizim”, „İlk  p  ”

Gavril Gaydarci „ orek”

Emelyan Bukov „S n hem b n” ( evirdi Gavril Gaydarci)

Mina K s  „Kahırım”, „Can acısı”, „A ıkla, anam...”

Petri  ebotar-Gagauz „Yollarımız”

George Ko buk „Ana  r  ” ( evirdi Petri  ebotar-Gagauz)

Todur Marinoglu „Sonet”

L ba  impoe  „Sana, sadece sana...”, „Senin adın”

Vasilisa Tukan „İlerki vakıtlarda”

Pyesa

Nikolay Baboglu „Mumnar saalık i in”

Todur Zanet „Aa lık kurbannarı”.

Ezber  renm k i in tekstler

A aada verili tekst tiplerini teklif ediler ezber  renm  

XII-ci klas: 5  iir, epika tekstd n 2 fragment (1/2 sayfa).

V. „GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA” PREDMETİN METODİKA TEMELİ

Gagauz literaturasının üüretmesindä aşaadakı tradişional (aazdan hem yazılı) formaları üürenicilerin bilgi kontrol etmesindä var:

- soruş-cuwap işleri;
- monologlar-fikirlemelär;
- annatmaların çeşitli soyları;
- personajın karakteristikası;
- ezber üürenmesi;
- aazdan annatmak;
- yaratma yazması;
- takrir yazması;
- literatura temasına görä yaradıcı işlär;
- analitika karakterindä soruşların cuwap etmesi.

Ama üüredicidä läüzim olsunnar kontrol etmesinin (kantarmasının) başka da formaları (lişeyistlerin literatura bilgilerinin hem çeşitli oluşturulu kompetenşiyaların kontrol etmesindä):

- ayırı temalara görä zaçotlar;
- kontrol işleri, angıllarında tekstin bütünnüünä yada bir payına analiz yapılêr;
- literatura hem kritika statyaların temelindä türlü uurda referatların yazması;
- testlemäk.

Gagauz literaturasının hem gagauz dilinin üüretmesindä çıkışların en önemli kantarmak obyektleri – lişeyistlerin seslemektä, lafetmektä, okumakta hem yazmakta oluşturulmuş bilgileri hem becermekleri.

Aazdan hem yazılı baalantılı sözlerin iki aspekti var:

- tekstin içindekilii;
- tekstin dili.

Tekstin içindekilii aşaaada verili parametralara görä kantarmalârlar:

- temanın hem ideyanın doludan açıklaması;
- lişeyistlerin logikayca dooru annatması.

Tekstin dili bu aspektlerä görä kantarmalâr bölä: kullanêr mı lişeyist gagauz dilinin literatura normalarını (leksikada, fonetikada, morfologiyada, sintaksistä).

Okumanın kantarmasında esaba alınêrlar mı okumanın hızlılı (dooru, demekli, akıntılı okuması).

Seslemektä kantarmalârlar lişeyistlerin becermekleri işidilmiş tekstin annamasında hem onun annatmasında; temasının, öz fikirinin, ideyasının bellietmesindä.

Gramatikada hem orfografiyada bilgilär hem becermeklär kantarmalârlar dooru yapılı gramatika sınışlarına görä.

X-XII-nci lişey klaslarında gagauz dili üüreniler tekrarlamak temelindä, bakalavra ekzamennlerini başarılı vermää deyni. Buna görä aşaada verili davalar çözülerlär:

- lişeyistlerdä gagauz dilinä, ana dili olarak, gogorluk oluřturulêr, neçinki bu dil başarka dillerin arasında dünnä zenginniklerin birisiydir;
- lişeyistlär oluřturêrlar kendi bilgilerini hem becermeklerini gagauz dilinin sistemasında, dil hem söz kompetenşiyalarını, gagauz dilini kullanarak, ilerletmää deyni;
- genel söz bilgilerin, becermeklerin hem kulturasının ilerlemesi hem incelemesi.

Lişey klaslarında bu davalar göstererlär neetlerin, bilgilerin, becermeklerin hem sınışların speşifika kantarlamasını.

Genel neetlerindän kaarä, angılarına girerlär dil, söz, komunikativ kompetenşiyaları, üürenmäk materialın bilmesi, üürenicilerin bilgi etişmemezliklerini esaba almak h.b., gagauz dilindä speşifika kontrolü da var. Lişeyistlär läüzım dil sistemasına görä üürensinnär, neçinki sade ozaman söz hem fikir ilerleer. Onnar läüzım tekstlerin çeşitli stillerini bilsinnär hem annasınnar.

Lişeyistlerin dil, söz hem komunikativ kompetenşiyaların kantarlamasında tekstin kompleks analizi büyük er kaplêr. Kontrolün bu forması yardım eder görmää, nicä, angıuurda üürenicilerin dil hem söz bilgileri oluşturuldular. Hep bu forma yardım eder predmetlärarası baalantılarının problemalarını çözmää, neçinki lişey üüretmesindä önemlidir, nicä kabledilmiş bilgilär hem becermeklär türlü predmetlerin üürenmesindä gerçekteştirilerlär.

Lişeydä yaradıcı işlerin dä büyük rolü bilgilerin hem becermeklerin kantarlamasında var. Bu yaratıcı işlär – takrirlär hem yaratmalar. Bundan kaarä, o lişeyistlerdä, angıları dolay teoretik lişeylerinä bulgar, moldovan hem ukrain şkolalarından üürenmää gelerlär, belliki, üç yılın içindä (X, XI hem XII klaslarında) kurikulumu görä läüzımını bilgileri hem becermekleri pek zor oluşturmaa. Bu üzerä onnarlan läüzım diktant yazmaa, bilgilerinä hem becermeklerinä kantarlamak yapmaa deyni.

Lişey klaslarında bilgilerin, becermeklerin hem sınışların kantarlaması aşaada verili kriteriyalara görä geğer:

- temanın hem öz fikirinin arasında yakışmak;
- doludan hem biri-biri ardısora fikirlerin annatması;
- stilin birlii;
- demeklik;
- sözün leksika hem gramatika çeşitlii.

X-XII-nci lişey klaslarında lişeyistlerin dil, söz hem komunikativ kompetenşiyalarına kantarlamak yapmaa deyni, aşaadakı formalar hem metodlar var:

- dildä konkret üürenilmiş temaların sonunda bilgilerä hem becermeklerä kontrol yapmak;
- semestranın hem yılın sonunda çıkış notası;
- verili literatūra olayına avtorun pozişiyasını başka avtorların bakışlarinnan yaraştırması;

- kişinin farklı sosyal yaşamasının hepsinde sferalarında aazdan hem yazılı literatür sözlerinin ilerlemesi.

Bundan kaarä, başka da kantarlamak formaları var: testlär, tematika zaçotları, aazdan kontrol, kolokviumnar, yazı hem yaratıcı işlär.

Taa genişän bitki vakıtlarda bölä dä kantarlamak formaları kullanılêrlar:

- lekçiyalar,
- seminarlar,
- praktikumnar,
- konferençiyalar,

neçinki onnar liçeyistlerä kendibaşlıında hem yaradıcı aaraştırmalarında taa çok kolaylık vererlär.

Buna görä liçeyistlär dä kişi gibi ilerlerlär:

- verili literatür olayına avtorun pozitçiyasını başka avtorların bakışlarınınan yaraştıtrabilirler;
- kişinin farklı sosyal yaşamasının hepsinde sferalarında aazdan hem yazılı literatür sözlerini ilerledäbilirler h.b.

BİBLİOGRAFIYA

1. Базовый куррикулум. Нормативные документы. „Tircim”, 1998.
2. Гуцу В. Основы национального куррикулума. Кишинев, 2007.
3. „Стандарты эффективности обучения”, Кишинэу, 2012
4. Liçey klaslarına deyni kurikulum „Gagauz literatürası X-XII klaslarında”, Kişinäu, 2006.
5. Gagauz dili hem literatür. Gid liçey klaslarına deyni, Chişinäu, 2007.
6. X-XII liçey klaslarına deyni kurikulum. – Kişinäu, 2010.
7. Standartlar liçey klaslarına (X-XII) deyni.
8. Bankova I. D., Stoletneaia A. I., Rişilean I. D., Çeban N. P. Gagauz dili hem literatürası. Gid (X-XII klaslara) enilenmiş kurikuluma görä Ch.: 2010. C.112.
9. „Gagauz dili hem literatürası (kurikulum X-XII klaslarına deyni)”, Ştiinça, 2010.
10. „Gagauz dili hem literatürası (kurikulum V-IX klaslarına deyni)”, Ştiinça, 2010.
11. Stoletneaia A. I., Uzun O., Kılçık E., Sirkeli G. Gagauz dili hem literatür. Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri. Gid (I-IX klaslara) eni kurikuluma görä. Ch.: 2011. C.84
12. Деликатный, К. Г. „Оценка знаний школьников”. Методические рекомендации [Текст] / К. Г. Деликатный, Киев, 1988. – С.40.
13. P. Çebotar, İ. Dron „Sözlük”, Kişinäu, Pontos, 2002.
14. S. Koca, İ. Bankova „Gagauzça-rusça üüretmäk tematika sözlüü”, Komrat, 2017.
15. www.aee.edu.md